

neboť pro všechna odvětví hospodářské činnosti národa se nehodí. Zde nutno postupovati opatrně, a to od případu k případu a zkoumati, zda dány jsou tu podmínky pro zveřejnění podniků či zda jest národohospodářsky výhodnější počítati s iniciativou soukromých hospodářských jednotek. Řešení hospodářsko-organizačních problémů musí se díti s hlediska zvýšení produkce, neboť i mezinárodní uplatnění se státu je odvislo od hospodářské jeho potence. Ostatně pokrok národa bez stoupající hospodářské kultury jest nemožností.

T. G. Masaryk: Nová Evropa. *)

Národní program — pozitivní i negativní — pojetí války, jejíž význam, nárys příští Evropy, zásadní problémy, jak rozvířeny byly vulkou, podává nám autor ve své skizze, která povstává na půdě slovanské v době válečné a revoluční protkána jest jak rádechem radikálního nacionalismu, ač se nacionalismu autor výslovně zříká, tak i modernám humanismem, jenž vytkl si za cíl ochranu a uznání práv slabého ječnetlivce, třídy, státu a národa.

Knižka sama krom předmluv a věnování, rozpadá se v pět větších celků, nacepsaných: Historický význam války, národnostní princip, východní otázka, boj do konce a nová Evropa.

Náhodiv consensus gentium proti Němcům ve válce světové, pátrá autor po vzniku a příčině války, kterou nachází v pangermanismu, po hnutí, jež rozvinulo se na širokém vědeckém i filosofickém základě a stalo se i zároveň výrazem politického vývoje německého národa, který industrialisací přešel k imperialismu. Heslem jeho programu bylo Berlín-Bagdad, neb Berlín-Kairo, při čemž přirozeně největší důraz položen na centrální Evropu pod německým vedením.

Právo i pak se své politice dokazováno od německých pangermanistů rozličným způsobem, jednou byla to půda — chléb — suroviny — po druhé argument strategický, v základě však bylo to heslo hmoty a násilí, heslo, že moc tvoří právo a ne opáčně. Pangermanisté, a to jsou vlastně i marxističtí materialisté, věří v „Kraft und Stoff“, dojemně spojenou s nacionální a rasovou mystikou, zkrátka jediný absolutní „Herrenvolk“.

V tomto hnutí vidí autor Nové Evropy, vznik světové války, jelikož Rakousko-Uhersko pod vedením těchto pangermanistů vyprovokovalo Rusko. — Německo ovšem nemohlo opustiti starého přítele z r. 1866, a tak seskupily se státy na dva tábory. První — centrální mocnosti, ve své podstatě monarchistické a militaristické — kde středověk v podivných útvarech mísil se s novou dobou, spojily se proti druhému táboru — Spojencům.

Autor nejprve ukazuje na nepřipravenost Spojenců k válce, jež nejlépe ukázala se v tom, že z počátku nebylo ani společného programu. Značně ovšem podepření byli ve své snaze o reorganizaci Evropy, když Spojené Státy vyhlásily ústy svého presidenta Wilsona 5. dubna 1917 Německu válku. Týž v kongresse 8. ledna 1918 formoval 14 požadavků, co podmínek míru, pro nás zajímavých již tím, že byly mnohem v otázce národů Rakousko-Uherska konservativnější, nežli názory politiků ostatních Spojeneckých vlád, ač záhy dvojitě prohlášení Lansingovo ze dne 29. května 1918 a ze dne 28. června

*) Referát ze semináře prof. Kaprasa.

1918 a samotná odpověď presidenta Wilsona Rakousko-Uhersku je změnila.

Heslo Berlín-Bagdad ukazuje též na známý německý „Drang nach Osten“, který obrací se zejména proti malým národům, a ukazuje schopnost kolonizační národa Německého. Vždyť i sám nejněmečtější ze všech států německých vznikl na území slovanském — případně litevsko-pruském. Základem jemu byla marka braniborská — určená k boji proti Veletům a teprve o jedno století později přibyla k ní část východní. Prusko však rychle roste — v 18. stol. stává se již velmocí a po porážce Francie r. 1870 pokouší se vytvořit nové světové impérium, jež mělo ovládat nejen Evropu, nýbrž i ostatní díly světa — jak ukazuje též pokus Německa vytlačit tři národy z Asie pomocí vasalského od r. 1866 Rakousko-Uherska.

Pangermanism jest pak nejen politickou hybnou silou, jest též filosofickou syntésí filosofie národní — jež ostatně pod různou formou jest pěstována všude. Autor přechází tu pak v druhé kapitole k národnostnímu principu. Myšlenka národnosti, jež jest produktem XVIII. stol. a projevila se jak ve filosofii, tak mravech, v umění, v právech, v literatuře, ukázala se býti sociální, státotvornou a politickou silou, v jednotlivci pak projevila se nejen jako cit a pud, nýbrž co láska více méně uvědomělá, co idea.

Z ideje národnosti vyplývá nutně právo národů na sebeurčení, jež vytváří se nám též z mravní hodnoty humanitního principu, z něhož odvozována jest též nutnost demokracie, socialismu.

Problém pak malých národů a států jest též, jako problém malého člověka, jenž vyjádřen byl ve francouzské revoluci slovy: Liberté Egalité, Fraternité dochází ohlasu v řadách moderního humanismu. Jako jednotlivci se spojují a vyvíjí se autonomie individuí, tak i národové se centralisují — není rozporu mezi národností a mezinárodností — válkou světovou se pojmy ty značně sblížily, lidstvo se organizuje, spěje k jednotě. —

Tak jako nevyklučuje se národnost a mezinárodnost, nevyklučuje se i socialism a národnost, vždyť národ porobený politicky, jest podroben i hospodářsky. Dnes pak socialisté-marxisté jsou nacionální, tak němečtí v praxi spojili se s pangermany, ač ovšem oficielní marxistický ekonomistický materialism odsuzuje nacionalism a ztotožňuje národnost se státem.

V Evropě otázek národnostních na západě téměř nebylo, neb spor Francie s Německem byl vlastně sporem o mocenské postavení, kdežto na východě ze sporu o mocenské postavení jednotlivých států, následkem národního složení těchto východních velmocí, povstává otázka malých národů, která — jak se ukázalo, nebyla vnitřní otázkou toho kterého státu. Reorganizace těchto států stala se programem Spojenců a se stanoviska slovanského rozčlenění anomálního Rakousko-Uherska hlavním cílem války. Vasalský však stát Rakousko-Uhersko mělo svým pádem Německo, jež se mu velice podobalo již svým vznikem, svým Drang nach Osten, svou násilnickou germanisací, kolonizací a proslulým militarismem. Není to ovšem nic divného ani nového, vždyť berní úředník a vojenský komisař byli i drábem pruského kurfiřta již ve druhé polovině 17. stol. Chápeme, proč Prusko vyšinulo se na velmoc, popuštěno ostatní Německo, vytlačilo Rakousko-Uhersko a samo udržováno vnějším pořádkem a pod dojmem své úřední a vnější kultury, pokusilo se vytvořit světové imperium, jehož cílem bylo — panství nad národy.

Jednou z překážek tomuto úsilí německému byli Čechové, kteří vždy byli odpůrci pangermanismu, k čemuž donuceni byli již svým postavením, jsouce nejzápadnějším národem z neněmeckých národů na východě vůbec. Kdežto Slované na Labi a Sázce v Slezsku byli poněmčeni a vyhubeni, Čechové se vždy udrželi a stát český, trvajíc

od doby Samovy až do XVI. stol. — tedy tisíc let, projevil vždy značnou sílu vůči ostatním sousedům. Již říše Sámova zasahovala daleko na sever a na jih, zabírala snad též Moravu a říše velkomoravská — když odstraněn vliv francský, sáhala až do Malopolska, do končin mezi Tisou a Dunajem a zaujímalá i Panonii. Později za posledních králů z rodu Přemyslovského má již stát český dobu jižního imperialismu, kteroužto myšlenku opět jal se prováděti Jan Lucemburský a snaha ta největšího uskutečnění dosáhla za Karla IV., kdy vytvořena velká říše česká, uspořádaná státoprávně na lenním podkladě a nesoucí označení „corona regni Bohemiae“. Za války husitských dochází několikrát k personálním uním, z nichž unie z r. 1526 jest nejdůležitější, jelikož spojení to bylo trvalé. Přes to právně stát český nepřestal býti samostatným státem. Habsburkové využili však této unie, čelící Turkům a zcentralisovali všechny tři státy, tvořící dotýčnou unii, částečně zgermanisovali, zavedli absolutism a propůjčili se ochotně Římu, jako ostatně Řím jim, pomocí celé Evropy potlačili českou reformaci; revoluce protestantských Čech zlomena 1620, provedena oekonomická revoluce konfiskací půdy, reaktisace pomocí dragounů a jezuitů, vypověděno 30.000 rodin ze země — však to vše nestačilo, by vyhubeno vědomí národní. Ještě moravští seďláci r. 1775 bojují proti císařskému vojsku. Teprve Marie Terezie a Josef II. dokončují centralisaci, ale vyvolávají silné hnutí národní.

Od vyhlášení rakouského císařství odpor v Čechách roste, až dochází za revoluce 1848 k částečnému obnovení české ústavy a k státoprávní samostatnosti. Netrvá to však dlouho. Nezdár revoluce, zavedení absolutismu a zejména vyrovnání s Uhry 1867 zmařilo Čechům vyřízení státoprávního sporu. Ve válce světové národ český počal jednati samostatně, postavil se spontánně za Spojence, organizoval vojenské legie, a pod vedením Zahraněční Národní Rady, týmž právem, kterým Habsburkové byli kdysi zvoleni za české krále, Habsburky deklaraci Národní Rady ze dne 14. listopadu 1915 sesadil, a vyhlásil jim další boj a odpor. Spojenci plně ocenili význam československých vojsk a celého národa a uznali Zahraněční Národní Radu za oficielního představitelce budoucího československého státu.

Autor Nové Evropy ukázav, že národ český jest života schopný a energický tím, že dovedl čeliti náporu imperialistického Německa, že přes stále boje proti vérolomné dynastii a jejím v těchto případech spojencům — Němcům a Maďarům, věren své slavné minulosti vyrovnal se nejpokročilejším národům po stránce kulturní a hospodářské načrtává v třetí kapitole jeho příští sociální a hospodářské i politické problémy.

Obranou národa československého proti pangermanismu pruskorakouskému jest dána též shoda a totožnost zájmů československých, polských ale též jihoslovanských, jelikož pangermánský plán Centrální Evropy ohrožuje i je, a proti společnému šiku Němců a Maďarů, tlačícím se na východ a jih, vzniká myšlenka společné barriery, co obranného souručenství národů jimi ohrožených.

Obrana pak — máli býti účinná, musí býti energická a důsledná, proto i válka musí býti provedena do konce, což stalo se i heslem předposlední kapitoly Nové Evropy. Zde autor připouští válku obrannou, zamítá útočnou a rovněž zamítá i pacifism Tolstého, jenž vychází ze zásady o neodpírání zlu.

Se stanoviska demokracie pátrá po těch, kdož zodpovědlni jsou za válku světovou a vidí je v Německu — které k válce bylo připraveno, a tím vlastně již dokázalo, že ji chtělo, na co ukázal i bolševik Zinovjev — a pak v Rakousko-Uhersku, které přes svůj vasaalský poměr k Německu, vedlo aggressivní politiku vůči Srbsku a Rusku, a tím vyvolalo válku.

Myšlenka demokracie jest osou, červenou nití, táhnoucí se celým spisem. Na jejím základě ukazuje autor rozdíl mezi Centrálními státy, a Spojenci, v té ideji zrodí se i nový člověk, na jejím podkladě chce řešiti i politickou rekonstrukci Evropy. Bož. Pešek.

Literatura.

Dr. Raimund Kaindl: **Böhmen**, zur Einführung in die böhmische Frage. 138 stran, Natur und Geisteswelt, sv. 701. — Knižka má 10 kapitol, v nichž naznačen poměr Čechů a Němců v zemích koruny české od nejstarší doby až do konce války světové. Otázkou českou, jak v předmluvě praví, rozumí autor národnostní boj Čechů s Němci, boj o užívání úřední řeči a spor o české státní právo. Co bylo z počátku jen vnitřní otázkou Čech, nejvýš Rakouska, vyrostlo v poslední době k významu evropskému. Knižka tato má poskytnouti tudíž informace pro ty, kdož se o tyto záležitosti zajímají. Informace jsou podány ovšem v duchu německém, někde příkré nacionálním, který je patrný od první až k poslední kapitole. První dvě kapitoly věnovány jsou historii české. Jsou psány poměrně rozvláčně a po stránce kritické ceny nevalné. Další kapitola jest věnována kulturním poměrům ve středověku a vlivům, které Němci u nás uplatnili. Potom následuje kapitola o obrození a ostatní jsou věnovány politickým bojům po r. 1848. Poslední kapitola, která je vlastně dodatkem pozdějším, zmiňuje se krátce o činnosti Čechů za války. — Jednostrannost Kaindlova je zvláště patrna v prvních kapitolách, kde důležité události českých dějin jsou úplně pomínuty, zvláště ty, které měly ne příliš příjemný význam pro německé obyvatele české koruny; za to na druhé straně zmiňuje se s přílišným důrazem o třeba málo významných událostech, jen může-li naznačiti „křivdy“ působené Němcům. Dobu husitskou úplně pomíjí, o Jiřím z Poděbrad zmiňuje se jen potud, „že jest dnes nezvratně dokázáno, že dosedl na trůn, odstraniv Ladislava Pohrobka“. Dobu vlády stavovské líčí jako dobu stálých nepořádků, za nichž (prý) bylo štěstím, že země české bitvou bělohorskou dostaly se do mocí dynastie habsburské. Pobělohorská persekuce jest pro něj zadostiučiněním Němcům za příkoří dřívě vytrpěná, obnovené zřízení zavádí prý jen spravedlivý řád. Kaindl staví se úplně na stanovisko centralisace, ale země České koruny snaží se separovati. Za tím účelem zabývá se dosti podrobně líčením poměru mezi Čechami na jedné, Moravou a Slezskem na druhé straně. Příbuznost Čechů a Moravanů vysvětluje tím, že Moravané po vpádu Maďarů většinou vymřeli a zbytky se odstěhovali do severních Uher, kde dali vznik Slovákům. Dnešní Moravané potom jsou potomci přistěhovaných Čechů z království. S důrazem zmiňuje se o prohlášení Moravy markrabstvím a bezprostředním jejím podřízení říši: Bitvu u Loděnic úplně pomíjí a praví jen na příslušném místě: „...protože některá knížata moravská se českým vévodům podřídila, bylo zvláštní postavení Moravy otřeseno“. Dále uvádí všechny případy, kdy Moravané postupovali samostatně, bez ohledu na Čechy. Stejně snaží se dokázati i u Slezska, že poměr jeho k Čechám nebyl nikdy věčný, ale naopak, že se velmi často uvolňoval. Kulturním poměrům je věnována zvláštní kapitola, v níž celý rozkvět Čech přičítá Kaindl Němcům, protože oni k nám zanesli řemeslo, obchod, zvelebení hospodářství. Německou koloniací měst, vesnic, bohatství země a vzdělání značně ovšem stoupalo, ale jedině stykem s říši se Čechy jistě neupevnily. — V dalších kapitolách líčí Kaindl boj o vyrovnání s Němci. Po obrození jazykovém vystupují Čechové i politicky aktivně, zvláště když šlechta se staví též na jejich stranu. Če-